

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ**PECULIARITIES OF CRIMINAL LIABILITY FOR TRAFFICKING IN HUMAN BEINGS IN UKRAINE AND FOREIGN COUNTRIES: COMPARATIVE AND LEGAL ASPECT**

Малофій К.А., студентка III курсу юридичного факультету
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Продан Т.В., к.ю.н.,
асистент кафедри кримінального права
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті досліджується актуальність та проблеми кримінальної відповідальності за таке суспільно небезпечне діяння, як торгівля людьми. Вказаний злочин поширений як на території України, так і в зарубіжних країнах, включаючи країни пострадянського простору та країни Європи. Сьогодні проблема торгівлі людьми не визнає державних кордонів, не розрізняє розвинені країни та країни, що розвиваються, вона вкоренилася в усіх країнах. Автори приділили увагу кримінально-правовому аналізу цього суспільно небезпечного діяння, а також порівнянню норм українського та зарубіжного кримінального законодавства у цій сфері. Для проведення порівняльно-правового дослідження автори розглянули понад двадцять зарубіжних кримінальних кодексів країн пострадянського простору та Європи, що встановлюють кримінальну відповідальність за торгівлю людьми. Окрім цього, наголошено на важливості цього питання як на міжнародному, так і на національному рівні. Значну увагу приділено питанню нормативно-правового регулювання торгівлі людьми. Вказується на особливості кримінально-правової кваліфікації торгівлі людьми в Україні. Автори дійшли висновку, що торгівля людьми є окремим складом злочину, за який винні особи притягаються до кримінальної відповідальності, лише коли такий злочин пов'язаний із проституцією, водночас поза увагою залишаються інші види злочинної діяльності, зокрема примусова праця. Встановлено, що питання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми вирішується по-різному, попри підписання державами міжнародних угод, які стимулюють їх до закріплення у національних законодавствах єдиного визначення торгівлі людьми та покарання за цей злочин. Висловлено пропозиції щодо вдосконалення чинного українського законодавства з урахуванням положень кримінального законодавства таких країн, як Азербайджанська Республіка, Республіка Грузія, Киргизька Республіка, Республіка Молдова, а також Італія, Іспанія, Литва, Польща, Австрія, Федеративна Республіка Німеччина тощо.

Ключові слова: торгівля людьми, злочин, кримінальне законодавство, порівняльний аналіз, законодавство зарубіжних країн.

The article examines the relevance and issues of criminal liability for such a socially dangerous act as human trafficking. This crime is widespread both in Ukraine and abroad (including the post-Soviet Union and European countries). Today, the problem of human trafficking does not recognize state borders, does not distinguish between already developed states and emerging states, it is maximally adapted to the territory of all modern states. In this paper, the author paid attention to the criminal law analysis of this socially dangerous act, as well as a detailed comparison of Ukrainian and foreign criminal law in this area. For a comparative law study, the author considered more than twenty foreign criminal codes of the post-Soviet space and Europe, which establish criminal liability for human trafficking. In addition, the importance of this issue was emphasized at both the international and national levels. Considerable attention is paid to the issue of legal regulation of human trafficking. The peculiarities of criminal-legal qualification of human trafficking in Ukraine are pointed out. The author concludes that trafficking in human beings is a separate crime for which criminal prosecution is carried out only when it is related to prostitution, ignoring other activities, including forced labor. It has been established that the issue of criminal liability for trafficking in human beings is resolved in different ways, despite their signing of international agreements, and this encourages countries to enshrine in national legislation a single definition of trafficking in human beings and punishment for this crime. Proposals are made to improve the current legislation taking into account the provisions of the criminal regulatory legislation of such foreign countries as the Republic of Azerbaijan, the Republic of Georgia, the Kyrgyz Republic, the Republic of Moldova, as well as Italy, Spain, Lithuania, Poland, Austria, Federal Republic of Germany etc.

Key words: human trafficking, crime, criminal legislation, comparative analysis, foreign legislation.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення проблема торгівлі людьми стала предметом занепокоєння для всього цивілізованого людства, адже вона набула глобального характеру. Вона є актуальною як для України, так і для всього людства, тому що торгівля людьми завжди була і залишається глибоко криміналізованим явищем. Під час боротьби з цим злочинним важливе значення має чинне кримінальне законодавство, вдосконалення якого неможливе без врахування норм і положень міжнародних договорів та вивчення зарубіжного досвіду вирішення цього питання. Отже, доцільним вбачається порівняльне дослідження законодавства України та низки зарубіжних країн щодо кримінальної відповідальності за торгівлю людьми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання вказаної тематики вивчали такі науковці: О.М. Бандурка, В.С. Батиргарєєв, В.І. Борисова, Я.Г. Лизогуб, С.С. Яценко тощо.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі детального аналізу нормативних актів та наукових джерел провести порівняння особливостей кримінальної відповідальності за торгівлю людьми.

Виклад основного матеріалу дослідження. З метою підвищення ефективності й результативності розкриття зазначеного злочину і притягнення до відповідальності винних у ньому осіб в Україні були закріплені відповідні положення на законодавчому рівні. Так, кримінальну відповідальність за злочин у вигляді торгівлі людьми передбачено у ст. 149 Кримінального кодексу України (далі – КК України).

У цій статті вказано таке: «Торгівля людиною, а так само вербування, переховування, переміщення, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації та з використанням обману, примусу, викрадення, шантажу, матеріального чи іншої залежності потерпілого, уразливого стану потерпілого або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію, караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років» (у ч.ч. 2, 3 передбачена також конфіскація майна та більш тривалий строк позбавлення волі) [1].

Об'єктом торгівлі людьми виступає свобода, честь, гідність особи, а предметом є сама людина. Об'єктивна сторона передбачена такими формами, як торгівля людьми; вербування; переміщення; переховування; передача; одержання людини; здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина. Цей вид кримінального правопорушення може бути вчинений лише з прямим умислом. Що стосується суб'єкта злочину, то купівля-продаж людини можлива тільки між вербувальником та особою, яка буде здійснювати експлуатацію. Кваліфікуючими обставинами є такі: торгівля неповнолітніми (щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групи осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності); дії, вчинені щодо малолітнього (організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого або його близьких,

або з погрозою застосування такого насильства, або якщо вони спричинили тяжкі наслідки тощо) [2, с. 45–47].

Для проведення порівняльного дослідження ми розглянули понад двадцять зарубіжних кримінальних кодексів країн пострадянського простору та Європи, що встановлюють кримінальну відповідальність за торгівлю людьми.

Так, ст. 181 Кримінального кодексу Республіки Білорусь передбачає відповідальність за торгівлю людьми. У цій статті зазначено таке: «Вербування, перевезення, передача, переховування або одержання людини з метою експлуатації, вчинення шляхом обману або зловживання довірою, або застосування насильства, яке не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства (торгівля людьми), караються позбавленням волі на строк від 3 до 7 років із конфіскацією майна» [3]. З аналізу диспозиції випливають такі ознаки: 1) кваліфікуючі ознаки: вчинення злочину щодо двох або більше осіб; із застосуванням насильства, небезпечного для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства тощо (винні особи караються позбавленням волі на строк від 7 до 12 років із конфіскацією майна); 2) особливо кваліфікуючі ознаки: вчинення злочину організованою групою; щодо малолітнього; заподіяння тяжких тілесних ушкоджень; зараження ВІЛ тощо (винні особи караються позбавленням волі на строк від 12 до 15 років із конфіскацією майна). Торгівля людьми має транснаціональний і міжнародний характер та (або) може здійснюватися всередині країни, як це визначено у Кримінальному кодексі Білорусі [3].

Аналогічні положення містяться в Кримінальному кодексі Російської Федерації (далі – КК РФ). Під торгівлею людьми розуміється «купівля-продаж людини, інші угоди щодо людини, а так само вчинені з метою експлуатації вербування, перевезення, передача, переховування або одержання людини» (ст. 127-1 КК РФ) [4]. Що стосується кваліфікуючих ознак за ст. 127-1 КК РФ, то вони тотожні кваліфікуючим ознакам, які передбачені в кримінальному законодавстві Білорусі. Однак покарання в Російській Федерації є менш суворим порівняно з покаранням за аналогічні дії в Україні та Білорусі (ч. 1 – до 6 років позбавлення волі, ч. 2 – від 3 до 10 років позбавлення волі) [4].

Стаття 165 Кримінального кодексу Республіки Молдова (далі – КК РМ) передбачає кримінальну відповідальність за дії, аналогічні передбаченим КК України, та покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 7 до 15 років. Відмінними є деякі кваліфікуючі ознаки, а саме: злочинні дії щодо вагітної жінки, з особливою жорстокістю або зі згвалтуванням, з використанням зброї (винні особи караються позбавленням волі на строк від 10 до 20 років) [5].

Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки (далі – КК АР) містить ст. 106 «Рабство», відповідно до якої під ним розуміють «повне або часткове здійснення щодо людини правочинів, властивих праву власності, яке карається позбавленням волі на строк від 5 до 10 років». У КК АР закріплена стаття під назвою «Торгівля людьми» (ст. 144-1), яка є аналогічною за змістом до статті вітчизняного кодексу, але вона передбачає більш суворе покарання – позбавлення волі на строк від 5 до 10 років [6].

Звернемо увагу на деякі положення інших кримінальних кодексів. Так, особливістю Кримінального кодексу Грузії (ст. 143-1) є те, що він відносить торгівлю людьми із вивезенням потерпілого за кордон країни до особливо кваліфікуючих ознак злочину та встановлює за це більш суворе покарання – позбавлення волі на строк від 12 до 15 років. Також вказаним кодексом передбачена торгівля неповнолітніми (ст. 143-2), для якої встановлюється більш суворе покарання – позбавлення волі на строк від 14 до 17 років.

Кримінальний кодекс Австрії також передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми – вербування, прийняття, одержання, сприяння, перевезення, пропозицію передати чи передачу людини іншій особі з метою експлуатації з використанням недобросовісних способів (сили, погроз, обману, залякування, використання психічного захворювання чи безпорадного стану). Покарання за такі дії щодо повнолітньої особи передбачене у вигляді позбавлення волі від 6 місяців до 5 років, а щодо неповнолітньої – позбавлення волі від 1 до 10 років [9].

Дещо іншою є норма в Кримінальному кодексі ФРН, що встановлює відповідальність за торгівлю людьми. Відмінними є способи вчинення, а саме: з використанням скрутного особистого чи фінансового становища, з використанням безпорадності, пов'язаної з перебуванням у чужій країні (щодо особи віком до 21 року). Метою таких дій є сексуальна експлуатація, трудова експлуатація, використання для жебрацтва, а також для вчинення карних діянь. Кваліфікуючими ознаками є такі: із застосуванням насильства або погрози його застосування, обману; із застосуванням викрадення людини; щодо особи, котра не досягла 18 років; у разі виникнення загрози життю чи спричинення значної шкоди здоров'ю; з корисливою метою або організованою групою [10; 11, с. 179].

Висновки. Підбиваючи підсумок викладеного, варто зазначити, що торгівля людьми – це неприпустиме суспільне явище, якому необхідно рішуче протидіяти шляхом вироблення ефективних методів як на державному, так і на міжнародному рівні. Українська нормативно-правова база для боротьби із цим видом злочинності потребує подальшого вдосконалення відповідно до міжнародних вимог і стандартів. У Кримінальний кодекс України потрібно внести такі зміни: передбачити спеціальний вид обов'язкового звільнення від кримінальної відповідальності за торгівлю людьми за наявності певних умов; запозичити кваліфікуючі ознаки (вивезення особи за межі державного кордону чи незаконне утримання її за кордоном її держави) тощо. Дослідження зарубіжного кримінального законодавства засвідчує, що питання кримінальної відповідальності за торгівлю людьми вирішується по-різному, попри підписання главами держав міжнародних угод. Це стимулює держави до закріплення у національних законодавствах єдиного визначення торгівлі людьми та покарання за цей злочин. Транснаціональність досліджуваного злочину вимагає вироблення загальних критеріїв під час його міжнародної кримінально-правової оцінки як на етапі його кваліфікації, так і на етапі призначення покарання стосовно визнання або невизнання пом'якшуючих та (або) обтяжуючих обставин, вибору виду і розміру покарання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#Text> (дата звернення: 16.10.2021).
2. Орлеан А.М. Аналіз судової практики з питань застосування законодавства України щодо протидії торгівлі людьми. Київ : Видавництво «Фенікс», 2019. 120 с.
3. Уголовный кодекс Республики Беларусь от 09 июля 1999 г. № 275-3. URL: <https://pravo.by/document/?guid=3871&p0=Hk9900275> (дата звернення: 11.10.2021).
4. Уголовный кодекс Российской Федерации от 13 июня 1996 г. № 63-ФЗ. URL: <http://docs.cntd.ru/document/9017477> (дата звернення: 11.10.2021).
5. Уголовный кодекс Республики Молдова от 18 апреля 2002 г. № 985-XV. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30394923 (дата звернення: 11.10.2021).
6. Уголовный кодекс Азербайджанской Республики от 30 декабря 1999 г. № 787-IQ. URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30420353 (дата звернення: 11.10.2021).
7. Уголовный кодекс Грузии от 22 июля 1999 г. № 2287. URL: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/16426?publication=212> (дата звернення: 11.10.2021).
8. Кримінальний Кодекс Австрії від 23 січня 1974 р. URL: <https://www.jusline.at/gesetz/stgb> (дата звернення: 11.10.2021).
9. Кримінальний Кодекс Федеративної Республіки Німеччина від 15 травня 1871 р. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_232.html (дата звернення: 11.10.2021).
10. Денисовський М.Д. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми: порівняльний аналіз законодавства України та зарубіжних країн. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Вип. 3. С. 176–183.